

การประยุกต์ใช้หลักการธรรม เพื่อการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข An Application of Gāravāsadhamma for Enhancing Peaceful Families

พระอภิชัย อภิวัตตโน

Phra Apichai Abhivaddhano

สาขาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: papc_35@hotmail.com.

Doi: 10.14456/jmcupeace.2016.11

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักการธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาท 2) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข 3) เพื่อประยุกต์ใช้หลักการธรรมเพื่อการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการมุ่งเน้นศึกษาทั้งเชิงเอกสาร และจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า ความเคารพเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง บุคคลจะเจริญก้าวหน้า หรือ เสื่อมในการปฏิบัติธรรม ก็ขึ้นอยู่กับ การมีความเคารพ หรือ ไม่มีความเคารพ เพราะว่าความเคารพเป็นระเบียบวินัย สำหรับร้อยรัดให้คนรวมกันเป็นหมู่คณะ และจัดสรรให้เป็นหมู่คณะที่ร่วมฉันทะกันประพฤติคุณงามความดี

การเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขตามหลักการธรรมนั้น มีนัยยะสำคัญ คือ สมาชิกในครอบครัวมีความเคารพ และปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ในครอบครัว, มีการอบรมสั่งสอนให้คนในครอบครัวปฏิบัติตนในการใช้ชีวิตที่ถูกต้อง, มีการแสดงความเคารพและให้เกียรติต่อกันและกันเสมอ, มีการแนะนำกันหรือชักชวนกันทำกิจกรรมสานความสัมพันธ์, ให้ความเคารพในการใช้ชีวิตของคนในครอบครัวเพื่อความไม่ประมาท, และมีการแสดงความเคารพและให้การต้อนรับต่อแขกผู้มาเยือนอย่างสม่ำเสมอ

แนวทางการนำเสนอหลักการธรรมเพื่อการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขนั้น จะต้องประกอบไปด้วยความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการของพระพุทธศาสนา โดยอาศัยแนวคิดหลักเพื่อนำไปสู่แนวทาง และเป้าหมายของการสร้างครอบครัวสันติสุขตามหลักการธรรม ประเด็นเนื้อหาของหลักการธรรม นั้นเป็นหลักแนวคิดเพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัว เพราะนัยยะของคำว่า คารวธรรม คือ “ความเคารพ” หมายถึง เคารพในการกระทำ เคารพในความคิด เคารพในการพูดจา เป็นการแสดงถึงการให้เกียรติกัน

คำสำคัญ: การประยุกต์, คารวธรรม, ครอบครัวสันติสุข

Abstract

This article is of 3 objectives: 1) to study principles of Gāravāsadhamma in Theravada Buddhism, 2) to study the enhancement of peaceful families, and 3) to apply the principles of Gāravāsadhamma for enhancing peaceful families, which its tool is qualitative research aiming to study both documentation and in-depth interview.

From the research, it is found that Respect is an important Dhamma; a person being progressive or declining in practicing Dhamma is depended on having respect or disrespect because respect is the discipline for binding people into groups or organizations to mutually join the pleasure of behaving merit conduct; exceedingly, it is also the power to attract them to pay respect to one another leading to harmonized unity and sympathy with loving-kindness and compassion.

Enhancing peaceful families according to the above-mentioned principles of Gāravāsadhamma has its following implications: family members have respect to the elders; there are teachings to family members to live their lives rightly; there is always the expression of having respect to each other; there is suggestion or persuasion to do activities together for tightening relationship; giving respect to family members' ways of living lives for not being careless; and there are always respect and warm welcome to family visitors.

The way to apply Gāravāsadhamma to enhance peaceful families requires knowledge and understanding principles in Buddhism by having the main conceptual ideas to lead to the way and purpose of creating peaceful families according to the principles of Gāravāsadhamma which its core is to prevent family conflicts as the implication of 'Gāravāsadhamma' is 'respect' meaning the respect towards actions, thoughts and speech that show giving of 'honor' to each other.

Keyword: An Application, Gāravāsadhamma, Enhancing Peaceful Families

บทนำ

สังคมไทยปัจจุบันประสบกับสภาวะความขัดแย้งและความรุนแรงในด้านต่างๆ ปัญหาเรื่องครอบครัว ซึ่งถือเป็นสถาบันหลักของสังคมในปัจจุบันกำลังเผชิญกับสภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ตั้งแต่กลางปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา (พนม กิตติวงษ์, 2543 : 2) สถาบันครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ในการให้ความรัก ความเข้าใจแก่สมาชิกได้เต็มที่ที่ไม่สามารถปลุกฝังค่านิยม จริยธรรม คุณธรรม และกระตุ้นให้สมาชิกมีความมุ่งมั่นในการสร้างความมั่นคงให้กับชีวิต จึงนำไปสู่การเกิดปัญหาครอบครัวอย่างมากมาย เช่น 1) ปัญหาการใช้ความรุนแรง 2) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 3) ปัญหาความไม่พอใจ คู่ครอง 4) ปัญหาการสื่อสารทางกายและวาจา 5) ปัญหาความหลงใหลในอบายมุข 6) ปัญหาด้านทัศนคติในการดำเนินชีวิต (ยศพร ปัตนกุล, 2540 : 1) นอกจากนี้ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีในด้านต่างๆ ทำให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมถูกปรับเปลี่ยน สถาบันครอบครัวก็พลอยได้รับผลความเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ กล่าวคือ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว (ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์, 2519: 115) การเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ผลักดันให้เกิดสภาวะครอบครัวล่มสลาย (งามพิศ สัตย์สงวน, 2545: 2) ครอบครัวได้ตกอยู่ในสภาพที่ไม่ใส่ใจอบรมเลี้ยงดูบุตร หรือ บางครั้งก็ใช้ระบบการเลี้ยงดูลูกโดยมอบให้เป็นหน้าที่ของเด็กกำพร้าใช้ส่งผลให้ความสำคัญของครอบครัวลดลง (โกศล วงศ์สวรรค์ และ สติธ วงศ์สวรรค์, 2543: 139) ก่อให้เกิดผลกระทบที่ตามมา คือ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวส่วนใหญ่ปัจจุบันมาจากสาเหตุ 4 ประการ คือ 1) บทพร่องในการให้การศึกษอบรมเลี้ยงดูแก่สมาชิกในครอบครัว 2) ขาดความรักความอบอุ่นในครอบครัว 3) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 4) ปัญหาการหย่าร้าง (สุวิทย์ รุ่งวิสัย., 2526: 134-135) อีกประการหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้คนเรายู่ร่วมกันในสังคมไม่มีความสุข เพราะเกิดจากสภาวะสังคมปัจจุบันที่มีความแตกต่างทั้งทางความคิด และกระบวนทัศน์ของผู้คนในสังคมซึ่งเป็นตัวผลักดันให้ผู้คนเกิดความขัดแย้ง และความรุนแรงอย่างต่อเนื่องโดยเริ่มระดับตั้งแต่ความขัดแย้งภายในตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กร และหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น (พิณจิต ทอง แมนสุมิตรชัย, 2558: 162)

การสร้างครอบครัวให้มั่นคง และมีความสุขได้จะต้องแก้ไขด้วยการปรับพฤติกรรม คือ คีล และความคิดเห็น กล่าวคือ การปรับให้มีความสอดคล้องกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังต้องมีหลักธรรมอื่นๆ ที่สำคัญที่ช่วยส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และความเห็นดังกล่าว หลักธรรมที่ช่วยให้เกิดความรักความสามัคคีในครอบครัว ได้แก่ หลักการวชิรธรรม 6 หลักการวชิรธรรม

นั้นเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญยิ่งในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นภายในครอบครัว เพราะเป็นหลักธรรมที่ให้เรา มีความเคารพต่อกันและกัน และยังช่วยลดความขัดแย้ง ความรุนแรงในครอบครัวได้เป็นอย่างดี เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความอบอุ่น เกิดความรัก ความสามัคคี ทำให้ครอบครัวมีความสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความเคารพ ไม่ทะเลาะวิวาทกัน และที่สำคัญที่สุด คือ มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในครอบครัว ดังนั้น หลักการวธธรรมจึงเป็นธรรมที่เสริมสร้างสันติสุข และเป็นทางออกของการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และความรุนแรงในครอบครัว ตลอดจนถึงในด้านตัวความสุขเอง ที่ไม่ยั่งยืน และในด้านคุณภาพชีวิตของผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนโทษในด้านสังคม เช่น ก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท การแข่งขันในด้านต่างๆ และการประทุษร้ายต่อกัน เป็นต้น (อำนาจ ยอดทอง, 2558: 19)

หลักการวธธรรมเป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขได้ มี 6 อย่าง ได้แก่ พุทธคารวตา (ความเคารพในพระพุทธเจ้า), ธัมมคารวตา (ความเคารพในธรรม), สังฆคารวตา (ความเคารพในสงฆ์), ลีลาคารวตา (ความเคารพในการศึกษา), อัปมาทคารวตา (ความเคารพในความไม่ประมาท) และปฏิสันถารคารวตา (ความเคารพในปฏิสันถาร) คือ การต้อนรับปราศรัย (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2551: 189) และยังเป็นหลักธรรมที่เป็นมงคลอันสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิต สมดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสตอนหนึ่งไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอนั้นยังมีความเคารพยำเกรง ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกัน ภิกษุทั้งหลาย การที่พวกเธอเป็นผู้บวชแล้ว ในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้ว มีความเคารพมีความยำเกรงกันและกัน ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกันจะพึงดังงามในธรรมวินัยนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 7 ข้อ 311: 125) โดยรวมแล้วหลักการวธธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่สะท้อนการให้เกียรติให้ความเคารพซึ่งกันและกัน และการปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อ หรือด้วยความหนักแน่นจริงจัง การสร้างความเคารพจึงเป็นหลักที่สำคัญที่จะช่วยให้บุคคลในครอบครัว และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาวิจัยเรื่องการนำหลักการวธธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการเสริมสร้างสันติสุขในครอบครัว เพื่อเป็นแนวทางในการช่วยป้องกัน และแก้ไขปัญหาคือครอบครัวที่อาจจะเกิดขึ้น ที่สำคัญเพื่อให้ครอบครัวมีความสุข มีความอบอุ่น เกิดความรักความเข้าใจ และร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ และเพื่อการนำเสนอแนวทางในการนำหลักการวธธรรมเพื่อเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข และเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนชาวไทยมีความสงบปรองดอง รวมถึงนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขร่มเย็นสมกับเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักการธรรมเพื่อการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาหลักการธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาในเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก (ฉบับภาษาไทย) ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นหลักธรรมคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้เลือกกรอบ มองหาสภาพปัญหาของครอบครัวโดยใช้กรอบตามหลักการธรรม 6 เป็นกรอบในการมอง กล่าวคือ ข้อที่ 1 ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว, ข้อที่ 2 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ, ข้อที่ 3 ปัญหาความไม่พอใจคู่ครอง, ข้อที่ 4 ปัญหาด้านการสื่อสารทางกายและวาจา, ข้อที่ 5 ปัญหาความหลงใหลในอบายมุขและ ข้อที่ 6 ปัญหาด้านทัศนคติในการดำเนินชีวิต

ขั้นตอนที่ 3 ประยุกต์ใช้หลักการธรรมกับการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขในสังคมไทย

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้เริ่มจากการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีการสร้างชุดคำถาม เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งจะสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์ในปัญหาเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว 10 ท่าน จากนั้นรวบรวมสภาพปัญหาดังกล่าวแล้วนำหลักการธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างให้ครอบครัวเกิดสันติสุขซึ่งผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลที่จะมาทำการสัมภาษณ์เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) มีดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป
2. เป็นผู้ที่มีความรู้และศรัทธาด้านพระพุทธศาสนา
3. เป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจตลอดถึงประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาในครอบครัว

4. มีสุขภาพดี จิตใจแจ่มใสเบิกบาน

จากนั้นผู้วิจัยได้นำกระบวนการในการนำมาประยุกต์ใช้ 6 ด้านหลักๆ คือ 1) การประยุกต์หลักพุทธทศาวตารในด้านการเคารพต่อผู้ใหญ่ 2) การประยุกต์หลักธรรมทศาวตารในด้านการสื่อสาร 3) การประยุกต์หลักสังฆทศาวตารในด้านการให้เกียรติ 4) การประยุกต์หลักสิกขาทศาวตารในด้านการอบรมสั่งสอน 5) การประยุกต์หลักอัปปมาททศาวตารในด้านความประมาทในการใช้ชีวิต และ 6) การประยุกต์หลักปฏิสันถารทศาวตารในด้านการแสดงการต้อนรับต่อแขกผู้มาเยือน

ผลการวิจัย

1. หลักการธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การธรรม หรือ ความเคารพ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ความเคารพนี้ “นับเป็นสมบัติของอารยชนด้วยอารยชนคือคนที่มีอารยธรรมย่อมมีความเคารพกันเป็นระเบียบ” การที่บุคคลจะนับถือกราบไหว้บูชาหรือลงมือกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปหากมีความเคารพเป็นเบื้องต้นแล้วสิ่งนั้นก็ย่อมส่งผลทำให้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้กระทำอย่างเต็มที่มีความเจริญรุ่งเรือง และการได้รับสรรเสริญยกย่องมูทิตายินดีเป็นต้นแล้วแล้วแต่อาศัยความเคารพเป็นที่ตั้งเช่นกันพระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญความเคารพว่าเป็นมงคลแก่ชีวิต เพราะเป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชีวิตช่วยให้ชีวิตมีความเจริญช่วยยกระดับชีวิตให้สูงขึ้นและช่วยให้มีจิตใจสูงขึ้นด้วยคุณธรรมประจำใจ (บุญมา จิตจรัส, 2533 : 215) เป็นความเคารพที่มีปัญญาเป็นมูลฐานจึงจะชอบด้วยพุทธประสงค์ (ปิ่น มุทุกันต์, 2535 : 51) หมายความว่า การที่เราจะเคารพสิ่งใดลงไปควรตระหนักให้มากเรียกว่า ตระหนักในความดี ความตระหนักในความดีนั้นจึงเป็นเนื้อแท้ของการธรรม หรือ ความเคารพ และควรสร้างเป็นนิสัยติดตัว จะเห็นได้ว่า การที่เหล่าพุทธศาสนิกชนต่างยึดถือ และปฏิบัติตามหลักธรรมด้วยความเคารพ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงและยังจะเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยาวนานต่อไปได้ นอกจากนี้แล้วไม่ว่าจะเป็นบุคคล หรือ สิ่งของที่มีคุณประโยชน์ต่อสังคม พระพุทธองค์ก็ทรงให้ความเคารพ และให้ความสำคัญต่อสิ่งเหล่านั้นเช่นกัน การเคารพจึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่บุคคลควรตระหนักในจิตใจให้มากรวม ทั้งเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นๆ ว่ามีความสำคัญและมีประโยชน์

หลักธรรมเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา และจัดว่าเป็นมงคลอันสูงสุดควรให้ความสำคัญ และตระหนักในใจด้วยการเคารพต่อบุคคลและสิ่งของ พึงดู

ตัวอย่าง พระพุทธรูปองค์เป็นหลัก เพราะแม้แต่พระพุทธรูปก็ยังทรงให้ความเคารพต่อพระธรรมและพระสงฆ์ หรือ แม้แต่สถานที่สำคัญๆ ก็ทรงแนะนำให้เคารพสักการะนับถือ เช่น สังฆเวณียสถานได้แก่สถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช เมื่อกล่าวถึงหลักความเคารพใหญ่ๆ ในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เถรวาทมี 6 ประการ คือ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 8 ข้อ 271: 363)

1. พุทธคารวตา หมายถึง มีความเคารพเอื้อเฟื้อในพระพุทธรูป ในฐานะของพุทธศาสนิกชน ซึ่งประกาศตนนับถือพระพุทธรูปเป็นสรณะ เป็นที่พึ่งที่ระลึกนั้นจะต้องแสดงความเคารพเอื้อเฟื้อต่อพระพุทธรูปด้วยกาย ด้วยวาจาและด้วยใจ เมื่อเข้าไปในสถานที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปต้องมีอาการกาย วาจา ที่แสดงออกถึงความเคารพนับถือเวลาพูดถึง ก็ต้องพูดถึงความเคารพ ไม่ดูหมิ่น ไม่เล็งเลศสยเวลาคิดถึง ก็คิดถึงด้วยความเคารพเทิดทูน ในฐานะเป็นศาสดาแห่งตน

2. ธัมมคารวตา หมายถึง มีความเคารพหนักแน่นในพระธรรมธรรมะ คือคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้าการแสดงความเคารพต่อพระธรรมด้วยกายบุคคลอาจทำได้ด้วยการไม่เดินข้าม เดินเหยียบนั่งทับอักษรจารึกพระธรรม ไม่เอาธรรมะมาพูดเล่น ตลกโปกฮา ขาดความเคารพหรือวิพากษ์วิจารณ์ด้วยความดูหมิ่น หรือมีความรู้สึกรังเกียจขัดแย้งกับธรรมะที่พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงเอาไว้ และไม่ค้านคำสั่งที่เป็นพระวินัย ด้วยแสดงความเคารพ ด้วยยึดถือและประพฤติปฏิบัติตาม ด้วยการเว้นข้อที่ทรงห้ามและทำตามข้อที่ทรงอนุญาต

3. สังฆคารวตา หมายถึง มีความเคารพแก่กล้าในพระสงฆ์ พระสงฆ์ คือ หมู่ชนที่ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้าปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้า แล้วสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย พระสงฆ์จึงเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรไหว้ ควรเคารพ สักการะ นับถือ ของพุทธศาสนิกชน ในพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ด้วยกัน การแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ด้วยกายก็คือทำอะไรด้วยความปรารถนาดี หวังดี เมื่อพูดกับท่านก็พูดด้วยความเคารพ มีความปรารถนาดี มีความหวังดีจะคิดอะไรถึงท่านก็คิดด้วยความเมตตา ความปรารถนาดี ไม่แสดงอาการดูหมิ่นในลักษณะต่างๆ

4. ลิกขาคารวตา หมายถึง มีความเคารพแก่กล้าในไตรสิกขา ไตรสิกขา คือ ศีล เป็นข้อห้ามไม่ให้ทำ และอนุญาตให้ทำ พระพุทธรูปเจ้าได้ทรงบัญญัติเป็นพุทธานุสาสมาธิ เป็นหลักการประพฤติปฏิบัติเพื่อทำจิตให้สงบ ปัญญา เป็นข้อปฏิบัติเพื่อขจัดกิเลสในชั้นต่างๆ ให้ออกไปจากจิตใจ การแสดงความเคารพต่อไตรสิกขา ก็คือ ปฏิบัติโดยเอื้อเฟื้อ ในสิกขาบทบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้ มีปกติเห็นน่านักกลัวในโทษ แม้เพียงเล็กน้อย ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนด

ซึ่งทรงวางไว้ ให้ความใส่ใจสนใจการบำเพ็ญเพียรทางจิต พยายามใช้ปัญญาพิจารณาสรรพสิ่งทั้งหลาย จนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งเหล่านั้น

5. อัปมาทการวตา หมายถึง มีความเคารพในความไม่ประมาท คำว่าไม่ประมาท คือความไม่เผอเรอ หลงลืม พลังพลาด บุคคลจะต้องดำรงตนอยู่อย่างมีสติ ไม่ประมาทในวัย วาอายุยังน้อย ในความไม่มีโรค ว่าสุขภาพแข็งแรง และในชีวิต ว่าเรายังไม่เป็นอะไร ด้วยการพยายามระมัดระวังใจของตน ไม่ให้มีความกำหนัด ชัดเคื่อง ลุ่มหลง มัวเมาในอารมณ์ทั้งหลาย เป็นต้น

6. ปฏิสันถารการวตา หมายถึง มีความเคารพในการปฏิสันถาร การปฏิสันถาร คือ การต้อนรับปราศรัย เป็นหน้าที่ของเจ้าถิ่นที่จะแสดงอัธยาศัยไมตรีต่อคนที่มาสู่สำนักของตน การแสดงปฏิสันถารทำได้ 2 วิธีคือ 1) อามิสปฏิสันถาร ต้อนรับด้วยวัตถุสิ่งของ มีเครื่องดื่ม ข้าวปลาอาหาร 2) อัมมปฏิสันถาร คือต้อนรับให้เหมาะสมแก่ฐานะของแขก ตลอดถึงสนทนาธรรม กล่าวธรรมะด้วยกัน

สรุป หลักการธรรม ทั้ง 6 ประการนี้ เป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา และจัดว่าเป็นมงคลอันสูงสุดควรแก่การนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏ จะต้องกระทำให้บังเกิดขึ้น และเมื่อใครปฏิบัติตามได้ ก็ได้ชื่อว่าได้ปฏิบัติตนใกล้พระนิพพาน

2. การเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข

การเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขให้มีความสุขภายในครอบครัวนั้น ไม่ใช่เรื่องยากทุกครอบครัวสามารถทำได้หากแต่ทุกคนให้ความรัก และความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ก็จะเป็นหนทางนำไปสู่ความมั่นคงและสันติสุข หากทุกครอบครัวให้ความตระหนักและเอาใจใส่กันเป็นอย่างดี ก็เปรียบเสมือนมีน้ำคอยหล่อเลี้ยงต้นไม้ให้มีความสดชื่น และอุดมสมบูรณ์มีชีวิตชีวามากขึ้น และที่สำคัญครอบครัวจะใช้ชีวิตร่วมกันให้มีความยืนยาวและมั่นคงได้นั้น จะต้องมียึดในการปฏิบัติร่วมกันภายในครอบครัว ซึ่งแต่ละคนแต่ละท่านสามารถนำมายึดถือและปฏิบัติใช้ได้ทันที ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติตามหลักทฤษฎี 5 ย. ที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นเครื่องปฏิบัติ ซึ่งถ้าหากปฏิบัติอย่างเป็นเนืองนิตย์แล้วจะทำให้ครอบครัวนั้นมีแต่ความสุขได้ตลอดไป คือ

1. ยิ้มแย้มต่อกัน ในแต่ละวันควรยิ้มแย้มให้กันเพราะการยิ้มแย้มเป็นลักษณะของคนมีความสุข ประสบความสำเร็จ แม้แต่พระอรหันต์ ก็จะมีการยิ้มแย้มปรากฏให้เห็น

2. ยกย่องกัน การยกย่องผู้อื่นในวงสังคมนั้นถือได้ว่าเป็นแนวทางบัณฑิต แม้ในศาสนา ก็มีคำกล่าวว่า ควรยกย่องบุคคลที่ควรยกย่อง ให้เกียรติบุคคลที่ควรให้เกียรติ

3. เยือกเย็นเข้าหากัน ลักษณะเยือกเย็นเป็นลักษณะของคนประกอบไปด้วยเมตตา มีแต่ความรักปรารถนาดีต่อผู้อื่น เป็นภาวะของจิตที่มีความสุข จะพูดอะไรก็สงบ เย็น สบายใจ

4. ยืดหยุ่นบ้าง ตามสภาพ เมื่อไหร่ก็ตามที่เราเห็นว่า ปรับตัวอย่างนี้แล้วจะได้รับประโยชน์สูงสุด คื้มค่า ก็ควรปรับตัว มีความยืดหยุ่นอ่อนได้ แข็งได้ตามโอกาส เพราะสรรพสิ่งก็มีความไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงปรากฏให้เห็นอยู่แล้ว

5. ยินหยัด มีความมั่นคงในสิ่งที่เป็ความดี สิ่งใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็ความซื่อสัตย์ สุจริต หรือ การรักษาศีล 5 เมื่อประพฤติปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดความสุขสบายใจ ก็ควรยืนหยัด ปฏิบัติต่อสิ่งนั้นต่อไป

สรุป คือ ความสุขที่สามารถสร้างได้ด้วยมือเราอันดับแรกต้องเริ่มจากตัวเราเองเป็หลักก่อน แล้วพยายามปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนในครอบครัวได้ให้ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ความสุขที่มั่นคงและถาวรจริงๆ มีอยู่ในตัวทุกคนเพราะคงไม่มีใครอยากให้เกิดปัญหาหรือความทุกข์กับครอบครัวตนเอง ฉะนั้นต้องให้ทุกคนนั้นให้ความสำคัญและหมั่นทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำเพื่อสร้างความรู้สึที่ดีต่อกันตลอดถึงเป็สะพานเชื่อมสายสัมพันธ์ที่ระหว่งกัน ทรานานเทานาน

3. การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข

จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว ทำให้เป็ปัญหาที่กระจายไปในวงกว้าง เพราะฉะนั้นหากเราปล่อยนิ่งเฉยปัญหาก็จะยิ่งบานปลาย จึงต้องหาวิธีการที่จะมาช่วยป้องกัน และแก้ไขปัญหที่กำลังเกิดขึ้น เพื่อเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ สัมภาษณ์เพื่อนำมาเป็ข้อมูลเพื่อนำไปใช้ ในที่สุดก็พบว่า การที่บุคคลจะใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัวได้ดีนั้น ต้องอาศัยสมาชิกของครอบครัวเป็หลักในการขับเคลื่อน ครอบครัวจึงจะเป็ระเบียบและมีความมั่นคงได้สืบเนื่องและยาวนาน ครอบครัวจะมีความเข้มแข็ง ต้องมีการอบรมบ่มนิสัยของสมาชิกในครอบครัวให้มีคุณธรรมโดยเฉพาะการเป็ผู้มี ความเคารพนอบน้อม มีสัมมาคารวะ แต่ในปัจจุบันเป็ที่น่าสังเกตว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นหลายปัญหา ก็มีสาเหตุมาจากครอบครัวเป็หลักเช่นกัน เช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก และปัญหายาเสพติด และยังในปัจจุบันเรื่องความเคารพกัน การให้เกียรติกันและกันในครอบครัวเริ่มลดน้อยถอยลงไปมาก ลูกเริ่มมองเห็นความสำคัญของผู้มีพระคุณน้อยลง ทำให้มีขาดความเคารพ และความกตัญญู กตเวทิต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งปัญหาดังกล่าวหากเรามองย้อนไปในอดีตถึงวิธีการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขของคนสมัยก่อน จะเห็นได้ว่ามีความเจริญทางด้านจิตใจสูงกว่าคนในปัจจุบันมาก ความเดือดร้อนวุ่นวายต่างๆ จึงไม่ค่อยมีมากนัก เพราะคนสมัยก่อนมีแต่การให้เกียรติ

และความเคารพต่อกัน ผู้น้อยต้องเคารพผู้ใหญ่เป็นวัฒนธรรมที่ปัจจุบันแทบจะหายไปตามยุคสมัย อีกทั้งครอบครัวสมัยก่อนยังดำรงตนถ้อยทีถ้อยอาศัยกันลดความเห็นแก่ตัวน้อยลง มีแต่ความเมตตากรุณา ฉะนั้นเราจึงความตระหนัก และมีวิธีการแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาซึ่งจะได้อธิบายสรุปเป็นแผนภาพไว้ เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้เป็นกระบวนการช่วยเสริมสร้างครอบครัวให้มีความสันติสุขได้อย่างแท้จริง

สรุป แนวทางการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขนั้นกล่าวในภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าสภาพปัญหาเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางป้องกันปัญหา เดิมนั้นครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขดีแต่อาจเป็นเพราะมีปัจจัยภายนอกเข้ามากระทบ บวกกับอารมณ์ของแต่ละคนเข้าไป จึงทำให้เป็นปัญหาลุกลาม เป็นสาเหตุให้ครอบครัวไม่กล้าที่จะเผชิญหน้ากัน หรือ ไม่อยากที่จะพบปะพูดคุยกันทางออกของปัญหาดัง กล่าวคือ ครอบครัวต้องมีการสื่อสารพูดคุยกันก่อนพยายามหันหน้าพูดคุยกันให้ได้มีปัญหานั้นกีดเบาหน้อยก็ให้อภัยกัน และพร้อมเปิดใจรับฟังความคิดเห็น จากนั้นให้ใช้ความถูกต้องดีงามที่แต่ละคนได้สร้างมาเป็นเครื่องระลึกรู้กันว่าในอดีตเราเคยทำอะไรๆ ร่วมกันมา ใช้สติพิจารณาระลึกถึงสิ่งดีงามที่ครอบครัวเคยร่วมกันทำมา หมั่นทบทวนความรู้สึกดีๆ เข้าหากัน เพื่อเปิดโอกาสให้คนที่มีความปัญหาในครอบครัวได้เข้าใจถึงความห่วงใยในเจตนาของเราที่อยากจะร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน และที่สำคัญเราควรให้ความสำคัญในเรื่องของความเคารพ ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการช่วยเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข และยังเป็นหลักธรรมที่สามารถป้องกันกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในครอบครัว หรือ ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วก็สามารถนำมาเป็นตัวเชื่อมสมานให้ครอบครัวมีความรัก และเคารพกันมากขึ้น โดยหลักการวธธรรมยังเป็นส่วนสำคัญในครอบครัวทำให้คนในครอบครัวหันมาทบทวนสิ่งดีๆ ที่เคยร่วมกันทำมาในอดีต เพื่อลดปัญหาต่างๆ ในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

สรุป

หลักธรรมว่าด้วยเรื่องการเคารพซึ่งกันและกันนั้น เป็นหลักธรรมสำคัญที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ในคารวธรรมนั้นยังเป็นการช่วยสร้างมิตรภาพระหว่างคนในครอบครัวได้เป็นอย่างดี พร้อมกับการพิจารณาให้เห็นถึงคุณค่าของการเคารพกันและกัน ไตร่ตรองผลดี ผลเสียแล้ว ลงมือปฏิบัติด้วยความรู้ความเข้าใจที่ตรงกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองเสริมสร้างสติปัญญาการพัฒนาความเป็นมนุษย์ในด้าน ศีล จิต และปัญญา เป็นการมุ่งไปสู่วิถีแห่งการสร้าง สันติภาพภายใน การเสริมสร้างสันติสุขภายในครอบครัวนั้น เป็นความสุขที่สามารถสร้างได้ด้วยมือเราอันดับแรกต้องเริ่มจากตัวเราเองเป็น

หลักก่อน แล้วพยายามปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนในครอบครัวได้ให้ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะต้องให้ทุกคนในครอบครัวนั้นให้ความสำคัญ หมั่นทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำเพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกันตลอดถึงเป็นสะพานเชื่อมสายสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน แนวทางการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขนั้น จะเห็นได้ว่า สภาพปัญหาเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางป้องกันของปัญหา เดิมนั้นครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขดี แต่อาจเป็นเพราะมีปัจจัยภายนอกเข้ามากระทบ บวกกับอารมณ์ของแต่ละคนเข้าไป จึงทำให้เป็นปัญหาลุกลาม เป็นสาเหตุให้ครอบครัวไม่กล้าที่จะเผชิญหน้ากัน หรือ ไม่อยากที่จะพบปะพูดคุยกัน ทางออกของปัญหาดังกล่าว คือ ครอบครัวต้องมีการสื่อสารพูดคุยกันก่อน พยายามหันหน้าพูดคุยกันให้ได้ และพร้อมที่จะให้อภัยกัน เปิดใจรับฟังความคิดเห็น จากนั้นให้ใช้สติพิจารณาระลึกถึงสิ่งดีงามที่ครอบครัวเคยร่วมกันทำมา หมั่นทบทวนความรู้สึกดีๆ เข้าหากัน เพื่อเปิดโอกาสให้คนที่ไม่มีปัญหาในครอบครัวได้เข้าใจถึงความห่วงใย ในเจตนาของเราที่อยากจะร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักการธรรมเพื่อการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข” ผู้วิจัยต้องการอยากให้ครอบครัวทุกครอบครัวในสังคม ได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของหลักการธรรมนี้ที่มีต่อการนำไปใช้ จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1) ส่งเสริมการกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ได้เข้าใจถึงคุณค่าของความเคารพกัน เพื่อให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ที่กำลังจะก้าวสู่ความเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตให้ตระหนักในเรื่องการใช้ชีวิตในครอบครัวเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย
- 2) ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองทั้งในครอบครัวและที่ทำงาน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวถึงบทบาทและหน้าที่ของแต่ละคนที่มีอยู่ทั้งที่ครอบครัวและที่ทำงาน
- 3) ส่งเสริมให้มีความตระหนักในความดีซึ่งเป็นเนื้อแท้ของการธรรม หรือ “ความเคารพ” และควรสร้างเป็นนิสัยให้ติดตัวไปด้วย เพื่อให้ครอบครัวมีความเจริญทั้งในทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะทางธรรมหากสมาชิกครอบครัวปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องความดีโดยใช้หลักการธรรม คือ ความเคารพเป็นเสมือนตัวเชื่อมสานสัมพันธ์ให้ทุกๆ ครอบครัวได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและร่มเย็นราบริบถนานเท่านาน

บรรณานุกรม

- ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. (2519). **ความสัมพันธ์ในครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- โกศล วงศ์สวรรค์ และสกลิต วงศ์สวรรค์. (2543). **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- งามพิศ สัตย์สวณ. (2545). **สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาครอบครัวไทยโซ่ง**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญมา จิตจรัส. (2533). **มงคล 38 ประการ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2535). **มงคลชีวิตภาค 3**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย.
- พนม กิตติวง. (2543). **พฤติกรรมกรรมการออมของครัวเรือนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- พินิจทอง แมนสุมิตรชัย. (2558). การุณยสาร : หนทางสู่สันติภาพ. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. 3(2), 162-175.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยศพร ปัตนกุล. (2540). **การศึกษาทัศนคติในการเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ ศึกษาเฉพาะกรณีครอบครัวในเคหะ ชุมชนรังสิตหมู่ 2 ต.รังสิต อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวิทย์ รุ่งวิสัย. (2526). **ปัญหาสังคม**. เชียงใหม่: ดวงตะวันการพิมพ์.
- อำนาจ ยอดทอง. (2558). ศึกษาวิเคราะห์ความอยากในฐานะเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้ง. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. 3(1), 1-22.

Translated Thai References

- Jitjaras, B. (1990). **Mongkol 38**. Bangkok. Kangsadsana Publishers.
- Kitivang, P. (2000). **Household Savings Behavior in Chiang Mai Municipality Area**. Thesis Graduate School: Chiang Mai University.

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). **Thai Tipitakas**. Bangkok: MCU Press.
- Mansumitrchai, P. (2015). Mercy Message : A Path to Peace. **Journal of MCU Peace Studies**. 3(2), 162-175.
- Mutukan, P.. (1995). **Mongkolcheewit Part 3**. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Publishers.
- Pattanagul, Y. (1996). **The Study on Attitude of Being Foster Care : Case Study of the Family at Rangsit Housing Community, Village 2, Rangsit Subdistrict, Thanyaburi District, Pathumthani Province**. Thesis Master. Science (Social Work) Thammasat University.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2008). **Dictionary of Buddhist**. (16th ed.). Bangkok: S.R.Printing Mass Product.
- Rungvisai, S. (1983). **Social Problems**. Chiang Mai: Duangtawan Publishers.
- Satsanguan, N. (2002). **The Family Unit of Ethnic groups in Bangkok : Case studies of Thai Song's Family**. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Sawatpanit, K. (1976). **Family Relationships**. Bangkok: Thaiwattanapanit.
- Wongsawan, K. & Wongsawan, S. (2000). **Social Problems**. Bangkok: Amorn Publishers
- Yodthong, A. (2015). An Analytical Study of the Results of the Conflict. **Journal of MCU Peace Studies**. 3(1), 1-22.